

Jezus chrzcić będzie Duchem Świętym i ogniem (Łk 3,16)¹

TOMASZ SIUDA

I. NOWOTESTAMENTOWE WARIANTY LOGIONU

1. PERSPEKTYWA OGÓLNA

Motyw chrztu Duchem Świętym dokonywanego przez Jezusa obecny jest zarówno synoptyków, jak i w Ewangelii św. Jana. Każdy z autorów opisuje ten chrzest we właściwy dla siebie sposób:

- Mk 1,7-8: ερχεται ο ισχυροτερος μου οπισω μου ... εγω εβαπτισα υμας υδατι, αυτος δε βαπτισει υμας εν πνευματι αγιω.
- Mt 3,11: εγω μεν υμας βαπτιζω εν υδατι εις μετανοιαν, ο δε οπισω μου ερχομενος ισχυροτερος μου εστιν ... αυτος υμας βαπτισει εν πνευματι αγιω και πυρι
- Łk 3,16: εγω μεν υδατι βαπτιζω υμας
ερχεται δε ο ισχυροτερος μου ... αυτος υμας βαπτισει εν πνευματι αγιω και πυρι
- Dz 1,5: Ιωαννης μεν εβαπτισεν υδατι,
υμεις δε [εν πνευματι βαπτισθησεσθε αγιω]²
- Dz 11,16b: Ιωαννης μεν εβαπτισεν υδατι,
υμεις δε βαπτισθησεσθε εν πνευματι αγιω
- J 1,26: εγω βαπτιζω εν υδατι ...
- 31: εγω εν υδατι βαπτιζων
- 33: ο πεμψας με βαπτιζειν εν υδατι εκεινος μοι ειπεν· εφ' ον αν ιδης το πνευμα καταβαινον και μενον επ αυτον, ουτος εστιν ο βαπτιζων εν πνευματι αγιω.

¹ Zob. T. Siuda, *Die Theologie des Geistes im lukanischen Doppelwerk*, Kalwaria Zebrzydowska 1997, s. 70-77.

² Zmiana kolejności słów występuje u innych świadków tekstu. Por. Nestle - Aland.

We wszystkich przedstawionych wersjach wyraźnie rozpoznawalne jest przeciwstawienie Jana i Jezusa. *Ja (Jan) chrzczę wodą; On (Jezus) będzie chrzczył Duchem Świętym (i ogniem)*. Oprócz owej paraleli pomiędzy czynnością chrztu wykonywaną przez obie osoby stwierdzić można wyraźne różnice w budowie poszczególnych tekstów:

– Cel chrztu Janowego: εἰς μετανοίαν podany jest jedynie w wersji Mateusza.

– Wypowiedź Jana o chrzcie, w przeciwieństwie do innych synoptyków, Marek formułuje nie w czasie teraźniejszym, lecz w aoryście.

– Słowo ὑμεῖς zawierają wszystkie Ewangelie synoptyczne. Chociaż pierwsza część logionu pojawia się w Ewangelii Janowej trzy razy, to zaimek ten jest tam zupełnie nieobecny. W *Dziejach Apostolskich* ὑμεῖς użyty jest tylko w drugiej części logionu po dokonaniu istotnej zmiany konstrukcji.

– Zwrot *chrzest ogniem* pojawia się tylko w Ewangelii Mateuszowej i Łukaszej.

Niezależnie od wspomnianych powyżej różnic w brzmieniu logionu u poszczególnych autorów, na uwagę zasługuje fakt, iż wypowiedź o chrzcie przypisana została różnym osobom. Marek, Mateusz i Łukasz przedstawiają ją jako słowa Jana Chrzciciela, natomiast w *Dziejach Apostolskich* pojawia się ona jako stwierdzenie Chrystusa; Autor Ewangelii Janowej używa jej w zmodyfikowanej formie jako słów pochodzących od Boga. Nie tylko sama wypowiedź jako taka, lecz także jej kontekst jest różny w poszczególnych wersjach:

Marek ukazuje ją jako ogólną zapowiedź, którą Jan Chrzciciel przedstawia Żydom. Podkreślona tu zostaje istotna wyższość Tego, który przyjdzie po Janie.

Mateusz umieszcza te słowa w łączności z groźbą sądu, którą Chrzciciel skierował do faryzeuszy i saduceuszy. Przy czym w kazaniu Jana pojawiają się różnego rodzaju symbole, np. obraz ognia.

Łukasz wprawdzie także łączy nauczanie Jana o chrzcie z motywem ognia, umieszcza je jednak w kontekście niepewności ludu dotyczącej kwestii, czy Chrystusem (Mesjaszem) nie jest być może sam Jan Chrzciciel.

W Ewangelii Janowej logion ten pojawia się w odniesieniu do świadectwa Jana Chrzciciela o Jezusie. Ewangelista rezygnuje przy tym z jakichkolwiek aluzji do ognia.

Dzieje Apostolskie umieszczają to zdanie w kontekście zapowiedzi wydarzenia Zesłania Ducha Świętego (1,1-11) oraz w związku z mową Piotra przed gminą w Jerozolimie, w czasie której Apostoł uzasadnia chrzest Komeliusza (11,4-18).

2. PRÓBY INTERPRETACJI CHRZTU DUCHEM ŚWIĘTYM I OGNIEM

Interpretacja pojawiającej się u Mateusza i Łukasza wersji logionu zawierającej motyw ognia sprawia badaczom wielkie trudności. Różnorodne opinie odzwier-

ciędlają ich interpretacyjne próby. Najważniejsze spośród nich zestawić można w następujący sposób:³

1) Wyrażenie *ogień* rozumiane jest wyłącznie jako wyjaśnienie pojęcia *Duch Święty*. W takim połączeniu *ogień* ilustruje specyfikę i sposób działania Ducha. Przy pomocy tego motywu określony zostaje oczyszczający bądź oświecający wpływ Ducha, jak i Jego niszczyielskie działanie wobec grzeszników.⁴ Interpretacja ta jest obecnie odrzucana przez większość badaczy.

2) Chrzest Duchem Świętym przeciwstawiony zostaje chrztowi ogniem. Każdy z tych chrztów otrzymują różne grupy ludzi. Czyniący pokutę zostają ochrzczeni Duchem Świętym, tzn. otrzymują Ducha bądź Jego łaskę; w przeciwieństwie do tego ci, którzy nie są skłonni czynić pokuty, zostają ochrzczeni ogniem, tzn. zostają postawieni przed sądem Bożym, na którym zostaje im wymierzona kara.⁵

3) Πνευμα interpretowane jest jako wicher; πυρ z kolei miałyby być zwykłym ogniem. Z pomocą tych żywiołów chrzcić będzie Ten, który ma nadejść, tzn. ukarze nimi grzeszników. Większość badaczy zakłada przy tym, że słowo αἴγιον wynika z późniejszej chrześcijańskiej interpolacji.⁶

4) Tekst pierwotny zawierał wyłącznie wypowiedź o chrzcie ogniem. Dopiero później dodano wyrażenie *Duch Święty* (prawdopodobnie w oparciu o wersję Marka). Następnie obydwie te pojęcia zostały albo ze sobą połączone, albo też zrezygnowano ze słowa *ogień*.⁷

³ Por. H. J. Flowers, εν πνευματι αἴγιω και πυρι, ET 64(1953/54), s. 156 (= πνευματι); J.D.G. Dunn, *Spirit-and-Fire Baptism*, NT 14(1972), s. 81-83.

⁴ Por. m.in. J.-M. Langrange, *Évangile selon Saint Matthieu*, Paris 1948, s. 53; P. Gaechter, *Das Matthäus Evangelium*, Innsbruck (i in.) 1963, s. 97

⁵ Por. m.in. F. Büchsel, *Der Geist Gottes im Neuen Testament*, Gütersloh 1926, s. 141-144; W. Michaelis, *Täufer, Jesus, Urgemeinde*, NTF 2(1928), s. 31-33; E. Lohmeyer, *Das Urchristentum I – Johannes der Täufer*, Göttingen 1932 s. 84nn (= Täufer); F. Lang, Art. πυρ, ThWNT VI, s. 943 (= πυρ); W.H. Brownlee, *John Baptist in the New Light of Ancient Scrolls*, w: K. Stendahl (red.), *The Scrolls and the New Testament*, London 1958, s. 43; F.J. Leenhardt, *Le Saint-Esprit*, Genève 1963, s. 37; R.E. Brown, *John the Baptist in the Gospel of John*, *New Testament Essays*, Milwaukee 1965, s. 135n.; G. Dellling, βαπτισμα βαπτισθησθαι, w: ten̄e, *Studien zum NT und zum hellenistischen Judentum*, Göttingen 1970, s. 249.

⁶ Por. m.in. R. Eisler, *The Messiah Jesus and John the Baptist*, 1931, s. 274-279; C.K. Barrett, *The Holy Spirit and the Gospel Tradition*, London 1947, s. 125n.; H. Sahlin, *Studien zum dritten Kapitel des Lukasevangeliums*, Uppsala 1949, s. 48-52; Flowers, πνευματι, s. 155n.; E. Schweizer, Art. πνευμα, ThWNT VI, s. 396n.; T.F. Glasson, *Water, wind and fire* (Luke III.16) and Orphic initiation, NTS 3(1956/57), s. 70; M.-A. Chevallier, *L'Esprit et le Messie dans le Bas-Judaïsme et le Nouveau Testament*, Paris 1958, s. 55n.; E. Best, *Spirit-Baptism*, NT 4(1960), s. 236-243; W. Grundmann, *Das Evangelium nach Lukas* (ThHK 3), Berlin 1961, s. 105; W. Bieder, *Die Verheißung der Taufe im Neuen Testament*, Zürich 1966, s. 41.53; C.H. Kraeling mówi o the 'fiery' Spirit, John the Baptist, New York 1951, s. 63.

⁷ Por. m.in. J. Wellhausen, *Das Evangelium Matthaei*, Berlin 1904, s. 6; A. Harnack, *Sprüche und Reden Jesu*, Leipzig 1907, s. 7n. (= Sprüche); M. Dibelius, *Die urchristliche Überlieferung von Johannes dem Täufer*, Göttingen 1911, s. 50.55-58; H. v. Baer, *Der Heilige Geist in den Lukasschriften*, Stuttgart 1926, s. 161nn.; R. Bultmann, *Die Geschichte der synoptischen*

II. ŁUKASZOWA WERSJA LOGIONU I JEGO SYNOPTYCZNA PARALELA

Z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, iż pierwotną formę rozpatrywanego logionu zawierało Źródło Mów Pańskich (Mt 3,11; Łk 3,16).⁸ Źródło Q używa obrazów starotestamentowych, by opisać Przychodzącego jako sędziego świata, który przy swoim przyjściu zniszczy każdy grzech w płomieniu ognia. Przychodzący, sądzący, ale i wybawiający ισχυροτερος to sam Bóg. Podaruje On ludziom zbawienie; właśnie na to wskazuje przytoczony w tym miejscu motyw Ducha Świętego. Obydwa aspekty – zarówno niszczycielski sąd, jak i wybawiające wylanie Ducha – przynależą do siebie. Odnoszą się one każdorazowo do różnych grup słuchaczy. Tym, którzy są gotowi czynić pokutę, obiecany zostaje chrzest Duchem; tym zaś, którzy nie są do tego skłonni, zapowiedziany zostaje chrzest ogniem.⁹

Myśl ta w dalszych wariantach tego logionu zostaje zmieniona i ograniczona wyłącznie do chrztu Duchem Świętym (Mk 1,8; Dz 1,5; J 1,33). Obydwa warianty logionu (zawierające ogień i pozbawione tego motywu) były wówczas z pewnością znane, co potwierdza fakt, iż Łukasz używa ich obydwu. Dłuższą formę logionu wprowadza do swej Ewangelii (3,16), a formę krótszą do Dziejów Apostolskich (1,5; 11,16b).

Wersja Markowa zawiera krótszy wariant logionu. Przyczyny, które skłoniły Marka do wykreślenia słów o sędzię ognia, uzasadnia w sposób przekonujący Lohmeyer. Uważa on, że dawną redukcję tradycji ewangelicznej można łatwo wytłumaczyć, odwołując się do pierwotnego chrześcijańskiego rozumienia. Ponieważ w działaniu Jezusa nie można dostrzec niczego, co byłoby podobne do chrztu ogniem, a tradycja ta wyjaśnia prorocтво Chrzciciela o Jezusie, należało więc ograniczyć wypowiedź do pozytywnego aspektu i wskazać na Boży Dar, który stał się udziałem pierwotnej gminy chrześcijańskiej na skutek śmierci i zmartwychwstania Jezusa.¹⁰

Marek pragnie podkreślić kontrast pomiędzy chrztem wodą, dokonywanym przez Jana Chrzciciela, a chrztem Duchem Świętym, dokonywanym przez Mesjasza. Silniejszy, który będzie chrzczył Duchem Świętym, stoi ponad osobą Jana (w. 7), który zakończył już swój chrzest wodą (εβαπτισα). *W logionie o chrzcie*

Tradition, Göttingen 1979, s. 261-263 (= Geschichte); T.W. Manson, *The Sayings of Jesus 1949*, s. 40n.; P. Vielhauer, *Art. Johannes der Täufer*, RGG III 1959, s. 804n.; P. Hoffmann, *Studien zur Theologie der Logienquelle*, Münster 1972, s. 26 (= Studien); S. Schulz, Q. *Die Spruchquelle der Evangelisten*, Zürich 1972, s. 368.

⁸ Por. Bultmann, *Geschichte*, s. 263; Flowers, πνευματι , s. 155n.

⁹ Por. J. Ernst, *Johannes der Täufer. Interpretation – Geschichte – Wirkungsgeschichte*, Berlin – New York 1989, s. 53 (= Täufer).

¹⁰ Por. Lohmeyer, *Täufer*, s. 84.

¹¹ Ernst, *Täufer*, s. 15.

z wezwania do przyjmowania chrztu wodą jako symbolu wybawienia w ostatniej godzinie powstało wyznanie stwierdzające wyższość chrześcijańskiego porządku zbawienia. Znak Jana dokonywany jedynie wodą musiał ustąpić chrztowi Duchem Świętym.¹¹ J. Ernst uważa, że chodzi tutaj o powszechne eschatologiczne wylanie Ducha Świętego.¹² Jakkolwiek w następnych fragmentach Ewangelii nie można znaleźć żadnych bezpośrednich wskazówek, to można jednak przyjąć, że w tym miejscu Marek miał na myśli udzielenie Ducha Świętego dokonujące się przy chrześcijańskim chrzcie. Źródłem i wzorem takiego chrztu jest opisany dalej chrzest Jezusa.¹³

Mateusz przejmując logion wraz z motywem Ducha i ognia ze Źródła Mów Pańskich w zmienionej formie. Słowa o Tym, który nadejdzie i będzie mocniejszy, odnoszą się przy tym już nie tyle do Boga, co do Jezusa. W przeciwieństwie do innych wersji logionu, Mateusz podaje cel chrztu wodą dokonywanego przez Jana: εἰς μετανοίαν. Można przyjąć, że ten dodatek pochodzi od samego Ewangelisty.¹⁴ Wiersze 3,10.12 wskazują na to, że Mateusz, podobnie jak tradycja Q, rozumie chrzest ogniem (w.11) jako niszczyielski sąd. Jest to widoczne także w innych miejscach jego Ewangelii, gdzie mówi o ogniu jako o instrumencie niszczyielskiego sądu.¹⁵ Zapowiadany chrzest Duchem Świętym jest dla niego wydarzeniem już dokonany. Łączy go z chrztem chrześcijańskim. Następujący po tym chrzest Jezusa wydaje się na to wskazywać. Sąd natomiast, którego ma dokonać Syn Człowieczy, Jezus, jeszcze nie nastąpił.¹⁶

W Łukaszej wersji logionu groźba sądu nie jest wyrażona tak wyraźnie jak u Mateusza. Chociaż Łukasz, podobnie do Mateusza, używa motywu ognia i obrazu oddzielenia (w. 17), to przy pomocy redakcyjnego wiersza 15 przenosi on akcent na wyjątkowość osoby Tego, który będzie mocniejszy od Jana. Obecny w 16b rodzajnik określony (nie występuje on u Mateusza) poprzedzający słowo ισχυροτερος wskazuje na określonego, znanego *Mocniejszego*, który był zapowiedziany już wcześniej i który (zgodnie z w. 15) był oczekiwany.¹⁷ Gdy nadejdzie, będzie chrzcił Duchem Świętym i ogniem. Schürmann słusznie wskazuje na

¹² Por. Ernst, *Täufer*, s. 16.

¹³ Por. J. Gnilk a, *Das Evangelium nach Markus*, T: 1. Mk 1- 8,26 (EKK II/1), Zürich (i in.) 1989, s. 48; R. Laufen, *Die Doppelüberlieferungen der Logienquelle und des Markusevangeliums*, Bonn 1980, s. 121n (= Doppelüberlieferung).

¹⁴ Por. E. Klostermann, *Das Matthäusevangelium*, Tübingen ³1938, s. 22; G. Strecker, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchung zur Theologie des Matthäus*, Göttingen 1962, s. 227. Przeciwny temu jest Harnack, który opowiada się za Źródłem Q, *Sprüche*, s. 7.

¹⁵ Por. Mt 7,19; 13,40.42.50, 18,9.

¹⁶ Por. J. Gnilk a, *Das Matthäusevangelium*, T: 1. (HThK I/1), Freiburg (i in.) 1986, s. 71; Ernst, *Täufer*, s. 161.

¹⁷ Por. H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, Kap. 1-9,50 (HThK III/1) Freiburg (i in.) 1969, s. 172 (= Lukas I).

to, że Namaszczony wyposażony jest w *ducha męstwa* (Iz 11,2), co oznacza, że Ewangelista ma tutaj na myśli Mesjasza.¹⁸

Hee-Seong Kim, w swojej pracy doktorskiej,¹⁹ zwrócił uwagę na istotny szczegół redakcji Łukaszej. Podmiotem oczekiwania w wierszu 15 nie jest tłum (οχλος), o którym mowa jest w Łk 3,7 i 3,10, lecz lud (λαος). Oznaczałoby to, że nie tylko jakaś grupa czy też zgromadzony tłum, lecz cały Izrael koncentruje się na mesjańskich oczekiwaniach. Cały więc lud, Izrael, snuje domysły, czy przypadkiem Jan nie jest Mesjaszem. Zgodnie z zamiarem Łukaszym, Jan, wobec całego ludu, jasno daje do zrozumienia, że nie jest on oczekiwanym Mesjaszem. W ten sposób cały Izrael zostaje skonfrontowany z chrystologicznym przepowiedaniem Jana. Łukasz świadomie nawiązuje tutaj do początku swej Ewangelii, gdzie zapowiada wystąpienie Jana przed całym Izraelem (Łk 1,77.80), aby ετοιμασαι κυριω λαον κατεσκευασμενον (Łk 1,17 por. 3,4).²⁰ Przygotowany przez Jana lud stanie się obserwatorem chrztu Jezusa. Łukasz bowiem, choć nie wspomina Chrzciciela, przyjęcie chrztu Janowego przez lud włącza w wydarzenie chrztu Jezusa (3,21). Dzięki temu wydarzenie to zostaje zobiektywizowane. Dokonuje się przy tym publiczne objawienie natury Jezusa.²¹

Charakterystyczne dla Łukasza jest ściśle podporządkowanie Jana Jezusowi. Pragnie on nie tylko uzyskać czasowe rozgraniczenie pomiędzy obydwoma osobami, lecz ponadto dąży do jakościowego rozróżnienia między Janem a Jezusem.²² Owo przeciwstawienie Jana Jezusowi szczególnie wyraźnie można zobaczyć w Łk 3,16-17. Łukasz w słowach o Nadchodzącym nie używa przekazanego w tradycji οπισω μου,²³ pragnie bowiem uniknąć sugestii, jakoby Jezus był uczniem Chrzciciela.²⁴ Jan nie czuje się także godny, by wyświadczyć Jezusowi nawet najniższą posługę (16c: ικανος²⁵).

¹⁸ Por. Schürmann, *Lukas I*, s. 172 i przyp. 75. W odniesieniu do kwestii mesjańskiego rozumienia zwrotu ο ισχυροτερος por. R. Laufen, *Doppelüberlieferungen*, s. 109-115.

¹⁹ H.S. Kim, *Die Geisttaufe des Messias*, Frankfurt am Main 1993 (=Geisttaufe).

²⁰ Kim, *Geisttaufe*, s. 49.

²¹ Por. W. Radl, *Das Lukas-Evangelium*, Darmstadt 1988, s. 84.

²² Por. J. Ernst, *Das Evangelium nach Lukas* (RNT 3), Regensburg 1977, s. 150.

²³ Mk 1,7 oraz Q: por. par. Mt 3,11; ponadto por. J 1,15.27.30. W Dz 13,25 Łukasz zmienia formułę o *pójściu* za używając wyrażenia μετ εμε (podobnie 19,4: μετ αυτων), aby *nadać* *wypowiedzi jednoznacznie historyczno-chronologiczny sens*, Hoffmann, *Studien*, s. 25.

²⁴ Por. W.C. Jr. Robinson, *Der Weg des Herrn. Studien zur Geschichte und Eschatologie in Lukas-Evangelium*, Hamburg – Bergstedt 1964, s. 20. W *Nowym Testamencie* użycie οπισω na ogół biorąc ma znaczenie teologiczne tam, gdzie stoi w połączeniu z dopełniaczem osoby lub z czasownikiem oznaczającym ruch. W ten sposób ... wyrażony zostaje szczególnie ścisły związek pomiędzy osobami, o których jest mowa, H. Seeemann, Art. οπισω, ThWNT V, s. 290. Por. do tego Łk 9,23; 14,27; 21,8; Dz 5,37; 20,30; Przeciwno Schürmannowi, który reprezentuje interpretację czasowo-przestrzenną. Por. Schürmann, *Lukas I*, s. 173.

²⁵ ικανος jak αξιος w Dz 13,25 oznacza godny. Por. W. Bauer, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des NT und der übrigen urchristlichen Literatur*, Berlin-New York 1988, Sp. 760 i 154.

A zatem odpowiednio do tego Jezusowy chrzest Duchem i ogniem ma pierwszeństwo przed Janowym chrztem wodą (16b.d.). Przez Jezusa, który jest nadchodzącym sędzią, Bóg dokona przyszłego sądu oddzielenia (w. 17; por. w. 9).²⁶

Janowy chrzest wodą, który służy jako znak gotowości do nawrócenia, wspomniany jest jedynie marginalnie. W ten sposób prymat zyskuje chrzest Duchem Świętym i ogniem. Odpowiada temu gramatyczna forma użytych wyrażań. Woda służy jedynie jako środek pomocniczy,²⁷ aby w nadchodzących wydarzeniach (ἐν πνεύματι ὕδατος καὶ πυρός) działanie zbawcze Boga nabrało szczególnego wyrazu.²⁸ Można zatem przyjąć, że Jan swój własny chrzest, który miał charakter niedoskonały, umieszcza w relacji do doskonałego chrztu dokonywanego przez Ducha Świętego. Z tekstów z Qumran wynika, że w czasach Jana w judaizmie żywe było oczekiwanie, że Boży Duch dokona doskonałego oczyszczenia ludzi. W tym kontekście można określić praktykowane ówczesnie rytuały z użyciem wody jako niedoskonały rytuał oczyszczenia, wskazujący na oczyszczenie przyszłe, dokonywane przez Ducha. Zgodnie ze słowami Jana Chrzciciela, to Mesjasz dokona tego eschatologicznego chrztu. Wypowiedź ta znajduje się w opozycji do rozumienia prezentowanego przez wspólnotę z Qumran, według której owego działania chrzcielnego dokonać mógł wyłącznie sam Bóg.²⁹ Obok charakteru oczyszczającego chrzest wodą zawiera w sobie także obietnicę wylania Ducha.³⁰ Właściwe wypełnienie tej zapowiedzi według Łukasza odbędzie się dopiero w chrzcie Duchem Świętym dokonany przez Mesjasza.³¹ Łukasz rozumie obiecany chrzest Duchem w sensie eklezjologicznym. Chrzest ten zostanie urzeczywistniony zarówno w wydarzeniu Pięćdziesiątnicy (Dz 1,5; 2,33), jak i w wylaniu Ducha Świętego w domu Korneliusza (Dz 11,16),³² a także w udzieleniu Ducha Świętego po chrzcie, w powiązaniu z nałożeniem rąk (Dz 19,4.6).³³ Z perspektywy Łukaszowej przepowiednia Jana Chrzciciela już się wypełniła, przynajmniej w swoim początkowym stadium.³⁴

Po chrzcie Duchem Świętym następuje chrzest ogniem. Nie należy jednak zrównywać chrztu ogniem z wylaniem Ducha Świętego. Wynika to jasno z kontekstu zapowiedzi wydarzenia Pięćdziesiątnicy (Dz 1,5). W tym miejscu Łukasz przytacza wersję logionu z Mk 1,8, a nie Łk 3,16. Odpowiednio do tego chrzest

²⁶ Por. G. Schneider, *Das Evangelium nach Lukas* (ÖTK 3/1-2), Gütersloh-Würzburg 1977, s. 88 (= Lukas).

²⁷ Dat. instr. jak w Mk 1,8a, w odróżnieniu od Mt 3,11a.

²⁸ Por. Schürmann, *Lukas I*, s. 172.

²⁹ J. Gnlika, *Die essenischen Tauchbäder und die Johannestaufe*, RdQ 3(1961), s. 204n.

³⁰ Por. Schürmann, *Lukas I*, s. 157.

³¹ Por. Dz 1,5; 11,16.

³² Por. Dz 10,44, 11,15.

³³ Por. Dz 4,31; 8,17n.; 15,8.

³⁴ Por. Schürmann, *Lukas I*, s. 174.

Duchem i chrzest ogniem należy traktować jako dwa czasowo oddzielone od siebie procesy.

Motyw ognia w Łk 3,16 winien być rozumiany przede wszystkim jako znak sądu, na co wskazuje zarówno dalszy kontekst (ww. 9.17b), jak i zwykłe rozumienie ognia w Starym Testamencie i piśmiennictwie judaistycznym.³⁵ Nie chodzi tutaj o ogień oczyszczający, lecz o niszczycielski sąd. Jeśli to miejsce miałyby być inaczej rozumiane, to w Łk 3,16 – jak trafnie zauważył Schürmann – chrzest ogniem musiałby stać przed chrztem Duchem Świętym.³⁶ Tymczasem w tekście Łukasowym chrzest Duchem znajduje się jednoznacznie na pierwszym planie. Odmiennie niż czyni to tradycja Q, Łukasz nie podkreśla groźby sądu, lecz zapowiada zbawienie. Przy czym ma tu na myśli przede wszystkim wylanie Ducha Świętego w Dniu Pięćdziesiątnicy (Dz 2,3-4), na które wskazuje chrzest Duchem Świętym. Chociaż w opisie Wydarzenia Pięćdziesiątnicy Łukasz używa motywu ognia, nie można jednak na tej podstawie wnioskować, iż przepowiednia chrztu ogniem wypełniła się w tym wydarzeniu. Obecny w opisie Zesłania Ducha Świętego obraz ognia nie odnosi się bowiem bezpośrednio do Ducha jako takiego, lecz do *rozdzielających się języków* (διαμεριζομενοι γλωσσαι ωσει πυρος; Dz 2,3).

By właściwie zrozumieć znaczenie użytych motywów Ducha Świętego i ognia w Łk 3,16, trzeba wziąć pod uwagę całościową, podstawową koncepcję teologiczną Łukasza. Niedopuszczalne jest jednostronne rozumienie Ducha jedynie jako wichru i jako zjawiska towarzyszącego sądowi, gdyż jest On przecież *wybawiającym, świętym Duchem*.³⁷ Tak samo nie jest właściwe postrzeganie chrztu ogniem marginalnie jako *niezwykłego tła, które sprawia, że udzielenie Ducha jaśnieje jako zbawienie i wybawienie*.³⁸

Dla Łukasza istnienie Kościoła Jezusa Chrystusa nie rozpoczyna się dopiero w dzień Pięćdziesiątnicy. Zgodnie z jego rozumieniem, jeszcze przed Wydarzeniem Pięćdziesiątnicy, istnieje *przed zielonoświątkowa* wspólnota.³⁹ Ta wspólnota jako jedyna oczekuje w czasie pomiędzy Wniebowstąpieniem a Zesłaniem Ducha Świętego na obiecany chrzest Duchem Świętym.

Przepowiednię chrztu ogniem należy rozumieć jako wskazanie na Sąd Ostateczny i na ostateczne dopełnienie. Dlatego też Łukasz rozróżnia pomiędzy Adwentem Ducha Świętego i *ostatnim Adwentem nadchodzącym Sędziego świata*.

³⁵ Iz 1,25; 33,11n.; 66,15n.; Jr 6,27-30; 9,6; Prz 17,3; 27,21; Syr 2,5; Mdr 3,6; Ml 3,2.19; Jl 2,3; So 1,18; 3,8; Za 12,6; Ez 38,22. Por. F. Lang, *Das Feuer im Sprachgebrauch der Bibel, dargestellt auf dem Hintergrund der Feuervorstellungen in der Umwelt*, Diss. Tübingen 1950, szczególnie s. 59-64, 70-123, 124-184.

³⁶ Por. Schürmann, *Lukas I*, s. 175, przyp. 91.

³⁷ Gnówka, *Markus I*, s. 48.

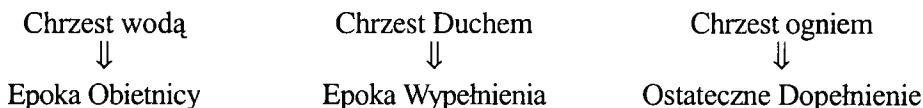
³⁸ Schürmann, *Lukas I*, s. 174. Por. s. 171.

³⁹ Por. W. Wilkens, *Wassertaufe und Geistempfang bei Lukas*, ThZ 23(1967), s. 44 (= Wassertaufe).

ta, który będzie chrzcił ogniem. Nie wolno zatem w Łk 3,16 utożsamiać ze sobą πνευμα αγιον i πυρ. Także tutaj w narzucającym się paralelizmie w mocy pozostaje historiozbawcza periodyzacja.⁴⁰

Chrzest ogniem rozumiany jako Sąd Ostateczny trzeba postrzegać w związku z bluźnierstwem przeciwko Duchowi Świętemu (Łk 12,10). Ci, którzy żyją w ostatecznym czasie Adwentu i którzy przyjęli już chrzest Duchem Świętym, nie mogą przeciwstawić się temu świętemu Duchowi, który manifestuje się w nauczaniu świadków o Chrystusie (por. Łk 24,45nn.; Dz 1,8; 4,31; 5,32; 7,51).⁴¹ Jeśli przeciwstawiliby się Duchowi, wówczas nadchodzący Sędzia ochrzci ich ogniem, tzn. zostaną spaleni jak plewy w ogniu nieugaszonym (w. 17b). Czasowe oddzielenie pomiędzy otrzymanym zbawieniem, udzielonym w wyniku chrztu Duchem Świętym, a niszczycielskim sądem wynika wyraźnie z wiersza 17. Oczyszczenie klepska i zebranie pszenicy ma dopiero nastąpić (w. 17a).⁴² To czasowe przesunięcie stoi w opozycji do tradycji Źródła Q (por. Mt 3,12), w której zebranie pszenicy i spalanie plew odbywa się bezpośrednio po sobie.⁴³

Podsumowując należy podkreślić, że trojaki motyw chrzcielne w Łk 3,16 odzwierciedlają historiozbawczą koncepcję Łukasza.⁴⁴ Przy pomocy tych motywów Łukasz określa każdorazową epokę historiozbawczą w jednym Bożym planie zbawienia. Myśl tę można przedstawić graficznie w następujący sposób:

⁴⁰ Wilkens, *Wassertaufe*, s. 45.

⁴¹ O. Hofius, Art. βλασφημια, EWNT I, Sp. 532.

⁴² Zostało to oddane za pomocą bezokoliczników.

⁴³ Por. Schneider, *Lukas*, s. 87.

⁴⁴ Na temat historiozbawczej koncepcji Łukasza zob. T. Siuda, *Duch Święty w Dziejach Apostolskich*, w: J.K. Pytel (red.), *Księga Dziejów Apostolskich*, Poznań 1999, s. 282n.